

Gunnar Myrdal i svensk politik 1943–1947

En svensk Roosevelt och hans vantolkade nederlag

Örjan Appelqvist

Zusammenfassung

Das politische Wirken Gunnar Myrdals zwischen 1943 und 1947, insbesondere aber seine Zeit als schwedischer Handelsminister ab 1945, die mit seinem Rücktritt im Zuge der Währungskrise 1947 endete, gilt nach allgemeiner Auffassung als gescheitert. Der folgende Artikel analysiert Myrdals politische Leistungen in einem breiteren Gesamtzusammenhang und kommt zu dem Ergebnis, daß Myrdals Schicksal weitgehend umbewertet werden muß. Persönlich scheiterte er zwar an Widerstand und Unverständnis innerhalb der Regierung sowie taktischen Manövern der bürgerlichen Opposition. Seine fachliche und politische Weitsicht jedoch bestätigte sich nicht nur in der Währungskrise 1947, die er zunächst zwar durch von ihm selbst mitgetragene Beschlüsse mitverursachte, vor allem aber dann als erster zu korrigieren versuchte, sondern auch im Erkennen des sich anbahnenden Ost-West-Konflikts und den sich daraus ergebenden außenpolitischen Konsequenzen für Schweden sowie in seiner wegweisenden Unterstützung makroökonomischen Wachstums in der Wirtschaftspolitik.

Örjan Appelqvist ist fil. lic. am Institut für Wirtschaftsgeschichte der Universität Stockholm.

Örjan Appelqvist

Under fyra år i mitten av fyrtioalet, från 1943 till 1947, stod Gunnar Myrdal i den svenska politikens rampljus.¹ Det var en period som inleddes med att han och Alva Myrdal tog initiativ till bildandet av *Arbetarrörelsens Efterkrigsråd*, varigenom den socialdemokratiska diskussionen om efterkrigsproblemen påbörjades på allvar, och som avslutades med att han plötsligt avgick som handelsminister mitt under den svenska valutakrisen våren 1947.

De här fyra åren betraktas vanligtvis som ett misslyckat och närmast pinsamt mellanspel i Myrdals i övrigt storslagna karriär som vetenskapsman och internationellt verksam politiker. Jag vill hävda motsatsen. Detta är en period som visar upp den lidelsefulle och moraliske politikern när han är som allra starkast, också i sitt nederlag.

Detta politiska nederlag, åtskilligt missförstått, bar dessutom fröet till viktiga politiska framsteg både i Sverige och internationellt.

Fakta i sammandrag

De fyra åren var intensiva. Hösten 1943 reste han på regeringens uppdrag till USA för att undersöka villkoren för att återuppta handelsförbindelserna västerut, ”den transoceanica handeln”. 1944 utsågs han till ordförande i Kommittén för ekonomisk efterkrigs-planering, den statliga kommitté som hade till uppgift att samordna den ekonomiska politiken ”under övergångstiden närmast efter krigshandlingarnas upphörande”, som formuleringen löd. 1944 hade han åter invalts till riksdagens första kammare och i och med att han 1945 övertog ledningen för det socialdemokratiska partiets idétidskrift *Tiden* framstod han alltmer som en av socialdemokratins främsta ideologer. När samlingsregeringen upphörde blev han handelsminister i den nytilträdde socialdemokratiska regeringen och snabbt en av den borgerliga pressens främsta måltavlor. Kunde Polen inte leverera kol så snabbt som avtalats var det bevis för Myrdals otillförlighet som minister. Ansökte handelsdepartementet om anslag för utredningar om strukturproblem inom vissa industribranscher var det utslag av omätlig drift att utvidga det byråkratiska kommittéväsendet. Den häftigaste striden stod i samband med riksdagens ratificerande av det femåriga handels- och kreditavtalet med Sovjetunionen hösten 1946, de s.k. ”rysskrediterna”. Här framställdes Myrdal som förespråkare för en eftergiftspolitik visavi Sovjetunionen och hans diskussioner med näringslivets företrädare utmålades som en strävan att införa ett ”kommissarieväldet”. Hans politiska bana i Sverige fick som sagt ett abrupt slut: mitt under den valutakris som drabbade Sverige under våren 1947 och som framtvang återinförandet av bl.a. importregleringar, meddelade Myrdal plötsligt att han skulle avgå för

¹ Denna artikel hölls ursprungligen som föredrag vid ett forskarseminarium den 2–3 december 1998 i Stockholm.

Gunnar Myrdal i svensk politik 1943–1947

att tillträda den nyinrättade posten som exekutiv sekreterare för ECE, FN:s organ för europeisk återuppbyggnad. Det är symptomatiskt för makarna Myrdals kontroversiella position i svensk politik att den svenska pressen just då var sysselsatt med ett – ogrundat – rykte om att Alva skulle ha ”hamstrat kaffe”, och därigenom utnyttjat sin förhandskunskap om kommande importrestriktioner.

Det allmänna eftermälet

Det Myrdal blivit mest känd för under dessa år är främst tre saker. För det första att han varnade för en efterkrigsdepression. I bästa fall – ganska sällan – har man observerat att hans prognos gällde utvecklingen i USA, inte den svenska ekonomin. För det andra att han som handelsminister undertecknade ett kredit- och handelsavtal med Sovjetunionen, de s.k. ”rysskrediterna”. Man vet att det rådde hård strid kring ett långsiktigt handelsavtal med Sovjetunionen och att Myrdal bestämt försvarade det. För det tredje har hans ”lösmynthet” i samband med valutakrisen ofta dragits fram, att han offentligt förvarnade om att Sverige måste ta till importreglering långt innan man fattade beslutet. Med en dräpande aforism hävdade Erik Lundberg, då chef för Konjunkturinstitutet och en av finansminister Wigforss’ närmaste rådgivare, att ”Myrdals lösmynthet gjorde landet myntlöst”.

Utifrån detta har man kommit till tre omdömen om honom som politiker. För det första att han var en dålig prognosmakare. Wigforss talar i sina memoarer om t.o.m. ”svartsyn” som ett genomgående drag hos Myrdal². För det andra att han var en ”planhushållare” som var hårdhänt mot företagen. Tillvitelser om ”kommissarievälde” och hotfulla påtryckningar på företagen i samband med de s.k. ”rysskrediterna” är här det främsta underlaget.³ För det tredje att han var omdömeslös som politiker: att han offentligt talade om valutaproblemen är något som Erlander i sina memoarer trettio år senare ännu är upprörd över.⁴

När det gäller förhållandet till företagen har Birgit Karlssons avhandling om Sveriges handel med öststaterna⁵ visat hur felaktig denna karaktäristik är. Hon har visat att denna handel planlades i samarbete med de svenska exportföretagen och i hög utsträckning utformades utifrån dessas önskemål. Denna studie har dock inte kunnat rubba det allmänna omdömet att som politiker var Myrdal sällsynt misslyckad.

² Wigforss, Ernst: *Minnen III*. Stockholm 1954, 363.

³ Dagens Nyheters argumentation härvidlag 1946 redovisas utförligt i Karlsson, Birgit: *Handelspolitik eller politisk handling? Sveriges handel med öststaterna 1946–1952*. Göteborg 1992, 63ff.

⁴ Larsson, Olle (red.): *Tage Erlanders memoarer 1940–1949*. Stockholm 1973, S. 301.

⁵ Karlsson, Birgit 1992 se fotnot 3, 102ff.

Myrdals egen bild

Eftermälet om hans insatser under denna tid är alltså att de allmänt sett var ett misslyckande. Det är ett omdöme som Gunnar Myrdal själv delade. I *Hur styrs landet* (1982) skriver han i kapitlet ”Ett misslyckande på fyrtioalet” att han när det gällde den allmänna ekonomiska politiken led ”ett kapitalt nederlag som kom att ha skadeverkningar för partiet och landet under år framåt”.⁶ Att han kände en bestående bitterhet över utvecklingen dessa år och över historieskrivningen av dem är uppenbart: hela boken kantrår i en tio sidor lång glödande fotnot, där han vänder sig emot den skildring av händelseförloppet Wigforss givit i sina memoarer. Han kallar den ”systematiskt ofullständig och snedvriden framställning” som ”har fått stå som huvudkällan för vad svenska folket, inklusive ekonomer, kommit att tro”.⁷

På några sidor ger han, blandat med personinteriorer från den socialdemokratiska regeringsdiskussionerna, ett antal pusselbitar till en radikalt annorlunda skildring av det politiska förloppet dessa år, men mer än så blir det inte. Den ”kritiska, utförliga analys” som han då utlovade⁸ kom han aldrig att utveckla.

Detta beror, menar jag, inte bara på Myrdals höga ålder – det var inte förrän vid åttio års ålder han återvände till debatten om fyrtioalets ekonomiska problem. Det beror också på att uppgiften är mycket omfattande: den svenska regeringspolitiken under dessa år är del i ett större sammanhang och ett större misslyckande. Det handlar om en dramatisk övergångsperiod mellan de allierades militära uppgörelse med Nazityskland och den efterföljande stormaktskonflikten mellan västmakterna och Sovjetunionen. Historien om denna tid är skriven i efterklokhetens tecken, där den tidens öppna och osäkra läge nu är begravt under det kalla krigets fasta tolkningsmallar vilka likt schaktmassor lagt sig över denna period.

Frågan om varför Myrdal misslyckades som politiker kan därför inte besvaras med mindre än att man förklarar mekanismerna bakom det nationella misslyckande som valutakrisen 1947 innebar för svensk del.

Sverige hade efter kriget mycket goda förutsättningar att spela en viktig roll i Europas återuppbyggande. En oskadad, ja stärkt industri kunde leverera mycket av de varor andra länder behövde. Med en valuta- och guldreserv värd 2.700 miljoner kronor, ungefär 15% av landets BNP, eller ungefär ett och ett halvt års importbehov (1938 års siffror), kunde man såväl betala import som exportera på

⁶ Myrdal, Gunnar: *Hur styrs landet?* Stockholm 1982, 225.

⁷ *Ibid.*, 301.

⁸ *Ibid.*, 291.

Gunnar Myrdal i svensk politik 1943–1947

kredit. Hur kom det sig då att landet efter knappt ett och ett halvt år hamnade i akut valutakris, brådstörtat fick lägga om den inhemska ekonomiska politiken och dessutom tvingades förhandla sig till ett godkännande från USAs sida av de handelspolitiska åtgärder som vidtogs?

Det är en fråga som enligt min mening ägnats alldeles för litet intresse.

Den etablerade bilden av efterkrigsperioden

För att göra Myrdals politiska strävanden under denna övergångsperiod rättvisa menar jag att en stor del av den svenska historieskrivningen om efterkrigsperioden måste omprövas.

Grunden för den konventionella bilden är Erik Lundbergs *Konjunkturer och ekonomisk politik* som utkom 1953⁹ och Ernst Wigforss' memoarer som utkom året därefter.¹⁰ Leif Lewin sammanfogade de två i sin idéhistoriska avhandling *Planhushållningsdebatten*¹¹ och denna har sedan blivit en genomgående referenspunkt i den politiska historieskrivningen om denna tid. Memoarerna från andra framstående aktörer som Tage Erlander¹² och Bertil Ohlin¹³ fogar in sig i denna bild. Det är svårt att finna någon källkritisk diskussion av vare sig Lundbergs eller Wigforss' skildring i modern politisk historieskrivning. Det faktum att såväl Lundberg som Wigforss själva var aktörer under denna första famlande tid efter kriget noteras sällan.

Lundbergs verk är det enda av dessa som innehåller en mer utförlig analys av den ekonomiska utvecklingen under dessa år. Hans analys ger utförligt utrymme om den teori om ”inflationsgapskalkyl” han själv utvecklade och präglas av skepsis mot prognoser och planering. Skildringen av efterkrigsförloppet inriktas främst på utvecklingen efter 1947.

Det andra vetenskapliga standardverket om den ekonomiska efterkrigspolitiken är Assar Lindbecks *Svensk ekonomisk politik. Problem och teorier*. Här betraktas perioden 1945–1950 som en helhet, där nackdelarna med ”regleringspolitiken” betonas.

⁹ Lundberg, Erik: *Konjunkturer och ekonomisk politik. Utveckling och debatt i Sverige sedan första världskriget*. Stockholm 1953.

¹⁰ Wigforss, Ernst 1953 se fotnot 2.

¹¹ Lewin, Leif: *Planhushållningsdebatten*. Stockholm 1967.

¹² Larsson, Olle 1973 se fotnot 4.

¹³ Ohlin, Bertil: *Memoarer 1940–1951. Socialistisk skördetid kom bort* Stockholm 1975.

Två kritiska utgångspunkter

I den analys som här följer, och som jag utvecklat mer i andra sammanhang¹⁴, har jag två utgångspunkter. För det första menar jag att det inte fanns någon enhetlig ”planhushållningspolitik” från regeringens sida. För det andra måste den ekonomiska och politiska utvecklingen åren 1945–1947 ses som en speciell fas, vars förutsättningar i hög grad skilde sig från de efterföljande åren.

Den socialdemokratiska ekonomiska politiken vid krigsslutet har av Lewin och andra i hans efterföljd skildrats som en ”planhushållningspolitik” i hög grad byggd på *Arbetarrörelsens Efterkrigsprogram*, det 27-punktsprogram som antogs som valmanifest 1944. Det är en uppfattning som främst är en återspeglning av den samtida partipolitiska debatten, där ”planhushållning” var ett slagträ som hela tiden skiftade innebörd beroende på avsändare och mottagare. Ville man framhålla planhushållningens fördärvlighet bestod empirin av formuleringar ur partiprogrammen varpå begreppet jämfördes med statssocialism av sovjetisk typ. Ville man å andra sidan betona ”planhushållningens” förnuftighet exemplifierades denna med bostadsbyggnadsprogram och företagsnämndsavtal.

Var det socialdemokratiska Efterkrigsprogrammet verkligen ett dokument som i realiteten styrde regeringspolitiken? Föreställningen om att det förhöll sig så hämtar också den sin näring ur partipolitiken: frågan om programmet genomförts eller ej var en viktig fråga i den dåtida argumentationen mellan socialdemokratin och dess motståndare till höger och vänster. Som jag i andra sammanhang¹⁵ visat är Efterkrigsprogrammet överhuvud taget inte av den karaktären att en tydlig ekonomisk politik kan utläsas ur det. Det har snarare karaktären av smörgåsbord än maträtt, om uttrycket tillåts. Vill man göra en analys av den konkreta ekonomiska politiken vid denna tid är det istället exempelvis regeringens budgetpropositioner och Riksbankens förslag till penningpolitik som man bör vända sig till.

Av partipolitiska skäl har de inblandade socialdemokraterna också i efterhand varit angelägna om att hävda att det inom regeringen rått en enhetlig uppfattning om vilken politik som borde föras. Ett närmare studium visar istället, menar jag, att det tvärtom är *avsaknaden* av en gemensam ekonomisk-politisk uppfattning som är det utmärkande. Finansministern Ernst Wigforss, Riksbankens ordförande Dag Hammarskjöld, folkhushållningsministern Axel Gjöres och Gunnar Myrdal som handelsminister hade var sin uppfattning. Diskussionerna om den tidens politik måste ha detta och de konkreta åtgärderna

¹⁴ Appelqvist, Örjan: *Världsintrassets advokat. Gunnar Myrdal och den svenska efterkrigsplaneringen 1944–1945*. Göteborg 1997. Arbetsrapport/Forskningsprogrammet Sverige under kalla kriget.

¹⁵ *Ibid.*, 114ff.

Gunnar Myrdal i svensk politik 1943–1947

i centrum. Utgår man från diffusa uppfattningar om en planhushållningsstrategi som i realiteten inte fanns är det svårt att undvika en rent ideologisk historieskrivning.

Min andra kritiska utgångspunkt är att perioden 1945–1947 måste studeras som en särskild fas. Man kan inte behandla utvecklingen 1945–1950 som en helhet, vilket både Lundberg och Lindbeck gör.

Den ekonomiska politiken har främst av Lundberg beskrivits som inriktad på att avvärja risken för en depression med därav följande arbetslöshet.¹⁶ Valutakrisen har av Lundberg också i efterhand tolkats som ett utslag av det ”köpkraftsoverskott” som regeringens expansiva politik lett till. Men när den ”expansiva” karaktären av regeringspolitiken ska beläggas har det främst skett med hänvisningar till den politik som kom att föras först *efter* valutakrisen, från 1948 och framåt.¹⁷

I själva verket framtvang valutakrisen 1947 en genomgripande omsvängning av den ekonomiska politiken, ser man inte det blandar man lätt samman orsak och verkan. Så var t.ex. de regleringar av bostadsbyggande och import som kritiserades av Lundberg inte ett resultat av formuleringar i Efterkrigsprogrammet utan av tvångssituationen 1947. De år då den socialdemokratiska retoriken var som mest radikal, de år då striden om ”planhushållningen” stod som starkast, präglades paradoxalt nog främst av snabb *avreglering* och en kraftig minskning av den offentliga sektorns andel av ekonomin, främst till följd av demobiliseringen.

Med de utgångspunkterna antydda är det dags att återvända till uppgiften i denna behandling av Myrdals insatser som politiker. Det är dags att ge några svar på den gåta jag tidigare pekat på: Hur kunde Sverige så snabbt hamna i en tvångssituation där man inte längre kunde hävda en självständig linje, utan var beroende av USA:s godkännande? Det är ur det perspektivet jag tänker betrakta Myrdals politiska misslyckande.

Argumentationen ska föras i fyra led. För det första tänker jag resa frågan: vad ville Myrdal? Vilket var hans politiska projekt vid denna tid? Sedan kommer jag, för det andra, till regeringstiden: vad gjorde han under tiden som handelsminister? Den tredje frågan rör själva valutakrisen 1947: varför hamnade Sverige i den och vilken roll spelade Myrdal i denna utveckling? Avslutningsvis ska jag diskutera litet om arvet efter denna politiska insats: vad blev resultatet av hans ansträngningar?

¹⁶ Lundberg, Erik 1953 se fotnot 9, 195ff.

¹⁷ *Ibid.*, 388.

Myrdals internationella projekt

Hösten 1943 fick Myrdal som sagt i uppgift att utröna förutsättningarna för den transoceaniska handeln efter kriget. Att just han fick uppdraget var ingen tillfällighet och visar vart vindarna blåste i det officiella Sverige vid det tillfället. Tidigare under kriget hade både han och Alva Myrdal befunnit sig i den svenska politikens utkanter, med deras inlindade men skarpa kritik mot tryckfrihetsinskränkningar och överdriven följ samhet mot Tysklands olika krav. De hade genom sina böcker om de av New-Deal-andan inspirerade efterkrigsdiskussionerna i USA¹⁸ velat ingjuta nytt mod i den svenska anti-nazistiska opinionen och därvid gjort sig kända som USA-vännerna framför andra i Sverige. När Sverige nu skulle ta de första stegen för att bryta sitt ensidiga handelsberoende av Tyskland var det svårt att se en bättre ambassadör för Sveriges sak i USA än just Gunnar Myrdal. Men resultatet av den tre månader långa resan blev inte riktigt som förväntat. Han åkte med uppdraget att sondera terrängen för svensk utrikeshandel och kom hem med ett politiskt manifest.

Det manifest jag talar om är naturligtvis *Varning för fredsoptimism*.¹⁹ Jag tror inte det finns något av Myrdals alla verk som är så missförstått och undervärderat som denna bok. Fråga dem som hört talas om boken om dess innehåll och nio av tio kommer att svara: ”Det var där han varnade för efterkrigsdepressionen som aldrig kom”. I bästa fall kommer de att veta att prognosen gällde den amerikanska ekonomins utveckling. Och det är sant, denna ekonomiska prognos finns där – men också ett antal reservationer som oftast brukar glömmas bort. Man brukar alltid glömma de två andra varningarna boken innehöll: för att de allierades samförstånd skulle bryta upp, för nationella motsättningar mellan USA och England, och mellan dessa båda makter och Sovjetunionen.

När man reducerar bokens budskap till en ekonomisk prognos har man fullständigt missat vad som är syftet, och poängen med denna bok. Det är inget mindre än ett utrikespolitiskt manifest för Sveriges roll efter kriget. En plädering mot en ny undfallenhet: Sverige ska sluta skämmas över sin neutralitet. Sverige kan med hedern i behåll göra sig berett att spela en ny, offensiv roll i den internationella återuppyggnaden efter kriget.

Budskapet grundas i en insiktsfull analys både av de inrikespolitiska förändringarna i USA och av krigets psykologiska följder. Det är ingen tvekan vilka som är hans politiska förebilder: Woodrow Wilson och Franklin Roosevelt när denne är som mest radikal. Samtidigt konstaterar Myrdal, redan 1943,

¹⁸ Myrdal, Alva, Gunnar Myrdal: *Kontakt med Amerika*. Stockholm 1941. Se även Myrdal, Gunnar: *Amerika mitt i världen*. Stockholm 1943.

¹⁹ Myrdal, Gunnar: *Varning för fredsoptimism!* Stockholm 1944 [på tyska: *Warnung vor Friedensoptimismus*. Zürich 1945.].

Gunnar Myrdal i svensk politik 1943–1947

att ett grundläggande alliansskifte skett i den amerikanska kongressen: sedan isolationistiskt inriktade republikaner fått över sydstatsdemokraterna på sin sida har Roosevelts bräckliga allians av demokrater i kongressen spruckit. Detta är ett skifte som han förutspår kommer att innebära slutet för den internationella New-Deal-andan såsom man dittills sett den. Resultatet har blivit ”en idealens trötthet” som är mycket farlig.

Detta är ett helt nytt tonfall hos den hängivne USA-vännen. Under krigets mörkaste dagar, då konformism och anpasslighet dominerade i Sverige, lyfte han fram de amerikanska liberala och demokratiska idealen som hoppet. I den stund då en okritisk vurm för Amerika börjar ta över varnar han tvärtom för att det där inte längre är dess bästa ideal som styr.

Också i analysen av krigets följder vill han varna för en alltför lättfärdig optimism. Kriget är, säger han, en destruktiv erfarenhet där det inte främst är fredslängtan utan de nationella lidelserna som dominerar, de har piskats upp till farliga nivåer. Däri ligger hans främsta varningar. Risker är uppenbar att de allierades samförstånd upplöses efter kriget och ersättes av konflikter dels mellan Storbritannien och USA, dels mellan dessa makter och Sovjetunionen.

Det är här Sverige, och andra små stater, kommer in. För de små staterna är det övergripande intresset av samförstånd och gemensamt genomförd återuppbyggnad alltid större än de snävt nationella intressen. Särskilt gäller detta Sverige. Sverige är, säger han ”genom sin historia och sitt läge särskilt utvalt att spela rollen av världsintressets advokat”.

Han myntar ett begrepp för den nya utrikespolitiska linje han menar att Sverige bör driva. Till skillnad från krigstidens pragmatism talar han om ”internationalistisk neutralitet” som det nya vägvalet. Som neutralt land, och med betydande egna intressen, bör Sverige motverka att segrarmakternas politik gentemot Tyskland styrs av hämndreaktioner. I de intressekonflikter som hotar stormakterna emellan skall Sverige konsekvent spela den medlande rollen.

I dessa avsnitt ser man tydligt återklanger av de diskussioner han i Stockholm under 1942 förde i den s.k. IGDS, en grupp med socialdemokratiska exilpolitiker där bl.a. Willy Brandt och Bruno Kreisky ingick.²⁰ I en intervju med Vaclav Kostecky, som nära samarbetade med honom under ECE-åren i Genève, skulle han senare säga att målet för dem hade varit ett band av neutrala stater, från de nordiska länderna, över Tyskland, Schweiz och Österrike ned till Italien.²¹

Utän denna allmänpolitiska bakgrund blir mycket av Gunnar Myrdals senare insatser svårförståeliga, vare sig det gällde det envisa försvaret för handelsavtalet

²⁰ Som skildrats i Misgeld, Klaus: *Die "Internationale Gruppe demokratischer Sozialisten" in Stockholm 1942–1945*. Bonn 1976.

²¹ Intervju med G. Myrdal 22.06.1979, opublicerad. Band 86b, Vol 5.3.017 i Alva och Gunnar Myrdals arkiv (AGM), Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek, Stockholm.

Örjan Appelqvist

med Sovjetunionen, eller hans bemödanden under ECE-tiden att hålla kontakterna öppna, över kalla krigets blockgränser.

En ny, expansiv ekonomisk politik

Lika litet förstådd som hans syn på internationell politik vid denna tid är framställningen av vilka grundläggande premisser han hade när det gällde den ekonomiska politiken. I allmänhet har man gjort en koppling mellan efterkrigsprogrammets målsättning om ”Full sysselsättning” och prognosen om efterkrigsdepression och tolkat de förslag som utgick från den statliga planeringskommissionen som inriktade på att motverka en sådan konjunkturutveckling. Vad man då har missat är att Myrdal såväl under diskussionerna internt inom socialdemokratin som i olika föredrag under 1944 argumenterade för att kriget innebar att förutsättningarna för den ekonomiska politiken i grunden förändrats och att den s.k. ”arbetslöshetspolitiken” också måste ändras. Det var alltså en uppfattning som grundades i långsiktiga strukturella faktorer, inte i konjunkturprognoser.

Den ”arbetslöshetspolitik” som av Wigforss och Möller stadfästes i slutet av trettioalet innebar att det efter en inventering av investeringsbehov inom den offentliga sektorn upprättades en tilläggsbudget med en lista över offentliga arbeten som kunde igångsättas ”i händelse av större arbetslöshet” som formuleringen löd. Med hänvisning till den enorma ekonomiska tillväxt som krigsansträngningarna i USA lett till menade Myrdal nu att en statligt samordnad politik inriktad på att *generellt* stödja det privata näringslivets tillväxt istället för att selektivt och i efterhand ta till stora offentliga åtaganden skulle bereda vägen för ett samhälle ”för full maskin”. Det var, menade han, endast genom en sådan inriktning på makroekonomisk tillväxt som man skulle slippa att betala krigsårens statsskuld genom åtstramningar. Denna expansiva politik skulle istället bereda utrymme för, ja t.o.m. för balansens skull *behöva* omfattande sociala reformer.

Grundstenarna i denna politik var en expansiv finanspolitik, höga skatter, låga räntor och någon form av investeringskontroll. En sådan politik skulle, just genom att förebygga arbetslöshet istället för att lindra den kräva mindre av statliga resurser än den traditionella. I ett betänkande om investeringsavvägningen sammanfattade hans näringspolitiska expert Ingvar Svennilson skillnaden med orden: ”Det är bättre att stämma i bäcken än att dämna i ån.” I de debattinlägg Gunnar Myrdal gjorde i *Arbetarrörelsens Efterkrigsråd* och i de närings- och finanspromemorior som utarbetades i planeringskommissionen finner vi ett av de allra första uttrycken för en ekonomisk politik som tog den makroekonomiska tillväxten, BNP-tillväxten

Gunnar Myrdal i svensk politik 1943–1947

som vi numera säger, till utgångspunkt för den ekonomiska politikens handlingsmarginaler.

Detta var dock ett synsätt som varken Wigforss eller hans främste konjunkturpolitiska rådgivare Erik Lundberg anammade. Det enda praktiska beslut som riksdagen tog motiverat av kravet på full sysselsättning var en tilläggsbudget för offentliga arbeten 1945, och den fullmakten kom regeringen av förklarliga skäl aldrig att behöva utnyttja.

Däremot kan man se de omfattande svenska åtagandena för stöd åt internationell återuppbyggnad som ett uttryck för Myrdals strävanden så väl när det gällde en mer offensiv internationell roll för Sverige som för en ny ekonomisk politik. Under 1944 och 1945 bemyndigades Riksbanken att utfärda internationella krediter för ett belopp om totalt 2,5 miljarder kronor, vilket motsvarade betydligt mer än ett års exportvärde under trettioalets bästa år. Dessa insatser, som hittills rönt oförtjänt liten uppmärksamhet, har skildrats av bl.a. Cay Sevon²². I utformningen av dessa internationella hjälpinsatser tog såväl Alva som Gunnar Myrdal en aktiv del. Här sammanfogades det offensivt internationalistiska motivet med det expansivt ekonomiska.

Myrdal som minister

Krigsårens samlingsregering upplöstes och ersattes med en socialdemokratisk minoritetsregering i juli 1945. I denna fick Myrdal alltså posten som handelsminister, vanligtvis en av de mer undanskymda positionerna i regeringen. Två faktorer gjorde dock uppdraget speciellt politiskt laddat. Dels skulle grunderna för en ny handelspolitik läggas i en internationell situation som radikalt skilde sig från såväl krigstidens som trettioalets. Dels hade ”frågan om industrins strukturella rationalisering”, ett helt nytt och brännbart politikområde, lagts under handelsdepartementets ansvar. Myrdal tog med sig den stab han skapat omkring sig i Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering till handelsdepartementet och under sina knappt två år som minister utvecklades där en hektisk aktivitet. Utan anspråk på fullständighet ska här de viktigaste konturerna i denna tecknas.

Handelsavtalen

Som handelsminister hade han det främsta ansvaret för att öppna kontakterna med omvärlden sedan sjöförbindelserna västerut öppnats och kriget i söder upphört.

²² Sevon, Cay: *Visionen om Europa. Svensk neutralitet och Europas återuppbyggnad 1945–1948* Helsinki 1995.

Örjan Appelqvist

I nära samarbete med Utrikesdepartementet och Riksbanken utarbetades betalnings- och handelsavtal med i tur och ordning Finland, Storbritannien, Frankrike, Norge, Danmark, Polen, Tjeckoslovakien och Jugoslavien. Sammanlagt ingicks inte mindre än tjugo bilaterala avtal under denna tid.

Detta var något av en paradox eftersom Myrdal var övertygad om fördelarna med multilateral handel, och Sveriges principiella anslutning till ett sådant system hade fastslagits i ett av planeringskommissionens betänkanden.²³ Men multilateral handel förutsatte ett multilateralt betalningssystem och ett sådant saknades. Guldmyntfoten hade satts ur spel redan innan kriget, och Tysklands hänsynslösa plundring av de ockuperade ländernas guldreserver hade gjort ett återupptagande av guldet som reservvaluta omöjligt. Inom det s.k. sterlingområdet, som omfattade betydligt mer än det brittiska samväldet hade pundet innan kriget varit ett allmänt accepterat betalningsmedel, men Storbritannien hade skuldsatt sig så svårt under kriget att pundets framtid var mycket oviss. I det läget var bilaterala avtal enda vägen att lindra de försörjningsproblem som rådde och åtminstone delvis återupprätta den europeiska arbetsfördelning varje enskilt land var så beroende av.

Medan många såg upphävandet av krigets avspärning som en automatisk återgång till ”frihandel” så betonade Myrdal ofta att verkligheten var betydligt mer komplicerad än så. Han förespråkade vad han i likhet med många amerikanska ekonomer inom FN kallade ”organiserad frihandel” och såg de första handelspolitiska diskussionerna i Genève 1946 som en början till ett system av ”internationell planhushållning”.²⁴ I dessa kunde dock varken han eller Sverige ta någon del, Sverige var som neutralt land ännu utestängt från segrarnas diskussioner om framtiden.

Den europeiska återuppbyggnaden och frågan om kolet

En viktig del av handelsdepartementets arbete under 1945 bestod i att administrera de svenska återuppbyggnadsleveranserna till i första hand de nordiska grannländerna och här visade sig den svenska efterkrigsplaneringen verkligen förutseende. De snabba insatserna till framförallt våra grannländer och trävaruexporten till Storbritannien bidrog såväl till att lindra den värsta nöden i Finland och Norge, underlätta den svenska ekonomins omställning och återupprätta Sveriges skamfilade rykte i de länder som varit ockuperade av Tyskland under kriget.

Under kriget hade Sverige varit i hög grad beroende av tyskt kol för sin bränsleförsörjning. Efter Tysklands sammanbrott hade denna handel helt

²³ *Betänkande angående den svenska handelspolitiken efter kriget* SOU 1945:30). Att begreppet ”multilateral handel” användes istället för det mer obestämda och ideologiskt färgade ”frihandel” är värt att notera.

²⁴ Exempelvis i Myrdal, Gunnar: ”Fri handel och full sysselsättning.” I: *Vt*. 1(1946).

Gunnar Myrdal i svensk politik 1943–1947

bortfallit och den viktigaste försörjningsfrågan för Sverige 1945 var hur landet skulle kompensera sig för detta bortfall. Trots de omfattande svenska varuleveranserna till Storbritannien av främst trävaror kunde regeringen inte utverka några löften om brittiskt kol i utbyte, vare sig direkt eller från de av britterna kontrollerade kolgruvorna i Ruhr. Lösningen blev Polen. Redan i augusti 1945 var Myrdal i Warszawa och undertecknade ett långsiktigt handelsavtal. Förstörelsen i Polen var dock så omfattande att det krävdes omfattande leveranser av tågagnar, och svenska insatser för att reparera järnvägslinjer och hamnar för att koltransporterna skulle komma igång på allvar.

Den borgerliga pressens kritik mot Myrdals och ”det polska kolet” kom från två olika håll under 1946: först kritiserades han under våren för att leveranserna inte kom så snabbt som utlovats. I det nya politiska klimatet under hösten 1946, då Sveriges handel med östländerna överhuvudtaget blivit misstänkliggjord, fogades ”det polska kolet” in som en pusselbit i bilden av den socialdemokratiska regeringens ”anpasslighet österut”.

Som Birgit Karlsson visat var detta dock en sakligt felaktig kritik: ”Det förefaller istället som att Sverige, i kraft av sin jämförelsevis starka ekonomiska ställning, tvingade såväl Sovjet som Polen att inse att handeln måste föras på marknadsekonomins villkor.”²⁵

Branschutredningarna

I huvudsak sorterade de kommissioner som handhade regleringen av produktions- och försörjningsfrågor under Folkhushållningsdepartementet, som leddes av Axel Gjöres. Det fanns dock ett undantag: de näringspolitiska utredningar som blev följden av den socialdemokratiska s.k. ”motionsoffensiven” under våren 1945 hänfördes till Handelsdepartementet. Det gällde utredningen om rationalisering av skoindustrin, om centralisering och rationalisering av försäkringsväsendet och om förstatligande av bensin- och oljedistributionen. Av dessa blev endast den sista färdig med ett förslag. Det utsattes dock för kritik såväl från industrin som från amerikanskt håll och i samband med valutakrisen beslöt regeringen med hänvisning till budgetläget att avstå från att lägga fram det. Inte heller de andra utredningarna kom fram till färdiga förslag. En orsak kan vara att de kom fram under socialdemokratins mest radikala period 1945, men två år senare fanns det ingen inom socialdemokratien som var beredd att gå vidare med förslagen mot näringslivets motstånd.²⁶

²⁵ Karlsson, Birgit 1992 se fotnot 3, 125.

²⁶ Se Jonters, Tomas: *Socialiseringen som kom av sig. Sverige, oljan och USA:s planer på en ny ekonomisk världsordning 1945–1949*. o.O. 1995, där Tomas Jonters driver tesen om att det främst var USA:s påtryckningar som var avgörande. Att sådana förekom är otvetydigt, även om tesen i just Jonters konkreta fall är otillräckligt underbyggd.

Vägen mot valutakrisen 1947

Sverige hade alltså ett gott ekonomiskt utgångsläge vid krigsslutet. Dessutom hade omfattande förberedelser gjorts för att så snabbt som möjligt få igång Sveriges utrikeshandel, särskilt exporten. Ändå hamnade Sverige mycket snart i en valutakris. Vad var orsaken till detta?

Enligt min mening går det att ganska bestämt fastställa när vändpunkten från en från början mycket gynnsam utveckling skedde. Den 11 juli 1946 beslutade Sverige att revalvera den svenska kronan gentemot såväl dollar som pundet med 16,7%. Avsikten var att avskärma Sverige från prisstegringseffekter från USA-marknaden. Där hade priserna under våren stigit med uppemot 20%, och den svenska penningpolitiken gick ut på att inte tillåta någon inflation. Om möjligt skulle priserna sänkas. Initiativtagare till detta beslut, som formellt fattades av Riksbanken, var Dag Hammarskjöld, men Gunnar Myrdal säger i sina minnen från den tiden att han till fullo stödde beslutet och ger det även i efterhand sitt fulla stöd.²⁷

Effekterna på valutarenserven blev dramatiska och ihållande. Som ett led i mitt pågående avhandlingsarbete om den ekonomiska politiken under dessa år har jag gjort en genomgång av Riksbankens valutastatistik 1945–1947.²⁸

Under det första året efter kriget hade de totala reserverna, exportkrediterna till trots, stigit från 2,7 till 3,7 miljarder kronor. Att revalveringen i sig innebar en nedgång till 3,1 miljarder var av mindre betydelse eftersom detta bara var bokföringsmässig effekt av det beslut som fattats. Vårre var att det därefter skedde en kontinuerlig avtappning som gjorde att mindre än en tredjedel återstod ett år senare. Situationen tillspetsades av att det främst var dollarreserverna som tömdes: i februari 1947 återstod bara 64 miljoner, en knapp tiondel av den dollarreserv man hade vid revalveringen.²⁹

I efterhand är det lätt att se att revalveringsbeslutet var ödesdigert. Handelsbalansen vände tvärt från överskott till underskott. Den ökade import som till en början bara upplevdes som ett överflöd av nya och efterlängtrade varor kom att övergå i en ohållbar utveckling med misstänkt spekulativa inslag. När sedan företagens redovisade exportintäkter drastiskt minskade i början av 1947³⁰

²⁷ Myrdal, Gunnar 1982 se fotnot 6, 229.

²⁸ Appelqvist, Örjan: "Vägen till valutakrisen. Avsikter och effekter i den svenska finanspolitiken 1945–1947." I: *Arbetsrapport 1998*. (=Ekonomisk-historiska institutionens studier, Stockholms Universitet, opublicerad).

²⁹ Medan dollarbristen utgjorde en direkt hämsko på landets importmöjligheter ledde nedgången av Riksbankens guldreserv till problem för den inhemska ekonomin: Riksbankens möjligheter att öka penningmängden, den s.k. "outnyttjade sedelfreserven" var i december 1946 helt förbrukat.

³⁰ Exportintäkterna första kvartalet 1947 lag cirka 40% under det sista kvartalet 1946 enligt den officiella statistiken, redovisad i Lundberg, Erik 1953 se fotnot 9, 205.

Gunnar Myrdal i svensk politik 1943–1947

var det uppenbart för alla som på nära håll följde handelsutvecklingen att Sverige var på väg rakt in i en akut valutakris.

Handlingsförlamningen

Revalveringsbeslutet visade sig alltså vara en felbedömning, men felbedömningar är ofrånkomliga i politiken. Felbedömningar kan rättas till om man ser dem i tid och vidtar motåtgärder. Det som verkligen var katastrofalt för Sveriges internationella ställning var inte revalveringsbeslutet i sig utan att regeringen under åtta månader *inte* företog en enda åtgärd för att vända utvecklingen.

Den som bär det främsta ansvaret för detta politiska fiasko är utan tvekan regeringens finansminister Ernst Wigforss. Tillsammans med folkförsörjningsministern Axel Gjöres, som svarade för importfrågorna i regeringen, avvisade han i det längsta varje åtgärd speciellt inriktad på att begränsa importen. De hävdade att det mest överhängande problemet var ”köpkraftsoverskottet” och den därmed sammanhängande risken för inflation. I det sammanhanget var importökningen snarast en avlastande faktor. Två veckor efter att Myrdal i december 1946 slagit larm om den ohållbara utvecklingen av valutareserven fick de riksdagen att besluta om åtgärder för att ytterligare underlätta importen! Det enda initiativ regeringen tog för att dämpa valutautflödet var att i slutet av januari 1947 kalla till en partiledarkonferens om vad de betecknade som ”inflationsproblemet”. Avsikten var att försöka få med den borgerliga oppositionen på olika åtstramningsåtgärder som skulle minska det köpkraftsoverskott som valutaavtappningen endast var ett symptom på.

Den som därefter bär det största ansvaret för myndigheternas politiska handlingsförlamning är enligt min mening Bertil Ohlin. Här har vi en vetenskapsman som senare kommit att gälla som en av världens främsta experter på handelspolitik.³¹ Han var vid detta tillfälle väl medveten om att dollarreserverna i stort sett var uttömda och att guldförrådet sjunkit så djupt att Riksbankens sedelutgivningsmarginaler var i fara. Han visste att landets ekonomiska relationer till USA var på väg in i en akut kris. Men han var också politiker, partiledare för ett borgerligt oppositionsparti. Och när Wigforss och Erlander vädjade om samförstånd om åtgärder för att dämpa den inhemska ”överhettningen” möttes de av ett beständigt ultimatum från Ohlins och den borgerliga oppositionens sida: ”Skrinlägg förslaget om höjd inkomst- och förmögenhetsbeskattning!”³²

³¹ En av teoretikerna bakom det så kallade Heckscher-Ohlin-teoremet om de principiella fördelarna med frihandelspolitik.

³² Det kravet framfördes i remissdebatten i januari 1947 och finns med i det förslag till uttalande som Ohlin tillställde riksbanksfullmäktiges ordförande Dag Hammarskjöld. Förslaget förkastades dock av Wigforss.

Örjan Appelqvist

Sentida ekonomer har nog svårt att förstå på vilket sätt vetenskapsmannen Ohlin menade att sänkt förmögenhetsbeskattning skulle minska importöverskottet. Desto lättare är det att se att politikern Ohlin drev ett taktiskt spel inriktat på att framtvunga ett maktskifte vid valet 1948 eller tidigare. Ett spel där hänsynen till landets handelsintressen vägde lätt. Det är egentligen anmärkningsvärt att både Wigforss och Ohlin hittills sluppit så lindrig undan när förspelet till valutakrisen 1947 diskuterats.

Det är ju en tämligen vanlig reaktion i politiska kriser att man skjuter på budbäraren. Och det var just vad som då skedde: när Gunnar Myrdal i december 1946 visade att handelsutvecklingen hade tagit en ny, oväntad vändning var det ett klarspråk som han fick åtskillig kritik för. Med visst fog, eftersom regeringsmedlemmar inte vanligtvis för interna motsättningar till torgs. Det är dock svårare att förstå att man inte heller i efterhand sett att hans kritik, jämte Dag Hammarskjölds vid samma tid, var det enda allvarligt inriktade försöket att avvärja den hotande valutakrisen.

Myrdal som politiker: insiktsfull men isolerad

Det är alltså hög tid att omvärdera Myrdals insats i samband med valutakrisen. Det var inte, som Erik Lundberg hävdade, hans ”lösmynfhets” som gjorde landet ”myntlöst”. Myrdal var insiktsfull i långt högre grad än Konjurikturinstitutets dåvarande chef (alltså Erik Lundberg), men han var alldeles för isolerad för att hans ord skulle ha avsedd verkan.

Om vi vidgar perspektivet till att handla om hela denna övergångsperiod är det uppenbart att han – och Alva – misslyckades med sina politiska föresatser i stort. När han lämnade regeringen i april 1947 hade han visserligen ridit ut många politiska stormar men han var isolerad i regeringen och utan inflytande över de viktigare besluten i regeringens ekonomiska politik.

Det finns många skäl till det. Många – bland annat Wigforss – har talat om att hans akademiska stil inte passade in i den svenska partipolitiken. Man kan också peka på att varken han eller Alva gjort någon längre värnplikt i socialdemokratis parlamentariska arbete.

Jag skulle dock vilja lyfta fram två illusioner som jag menar utgjorde avgörande svagheter i makarna Myrdals politiska projekt: illusionen om USA och illusionen om näringslivet.

Illusionen om USA

Just det som gjorde att Gunnar Myrdal så snabb lyftes in i den svenska politikens centrum 1944 blev också hans främsta Akilleshäla två år senare. Det var hans kontakter med USA som var så användbara för Sverige 1944, och det var genom

Gunnar Myrdal i svensk politik 1943–1947

att lyfta fram det demokratiska och progressiva USA som föredöme som han och Alva Myrdal sökte skapa anslutning för sina idéer.

Men under 1946 drabbades han själv av den fulla tyngden av den omsvängning i amerikansk politik han beskrivit i *Varning för fredsoptimism*. Roosevelt var död och de män Gunnar och Alva Myrdal satt sitt hopp till var utrensade (som Sumner Welles) eller på väg att bli det (Henry Wallace). Att just i den tid då USAs popularitet verkligen slagit igenom i Sverige formulera en USA-skeptisk svensk hållning i utrikespolitiken var helt enkelt inte möjligt. Det fick USA-vännerna Gunnar Myrdal noggsamt erfaras. Varje steg i sådan riktning skulle ofelbart ha lett ut i isolering eller till en prokommunistisk fälla som var honom främmande.³³

Näringslivets missförstådde vän

Det var Gunnar Myrdal som i det glädjerus som följde på det engelska Labourpartiets seger förkunnade att nu var ”Arbetarrörelsens skördetid” kommen.³⁴ Ändå är det mycket tydligt att han aldrig var socialist i den bemärkelsen att han såg näringslivet som en motståndare. Under tiden i den statliga efterkrigsplaneringskommissionen betonade han ständigt det breda samförstånd som rådde mellan socialdemokraterna och näringslivets företrädare, och han blev uppriktigt förtörnad över att utmålans som ”näringslivets fiende nummer ett”. Det finns en belysande episod om detta från slutet av 1945. *Aftonbladet* gjorde en serie av personporträtt och skickade ett förslag till intervjuartikel för genomläsning. Myrdal som inte var riktigt nöjd med intervjun lägger då till ett förtydligande som betonar det förtroendefulla samarbete som i själva verket rådde mellan honom och det han kallade ”näringslivets spetsar”.³⁵ Så mycket mer överraskande och orättvist måste det då ha upplevts av honom att bli systematiskt misstänkliggjord på just den punkten. I sina memoarer talade han om ”skamliga stormangrepp som arbetade med lögn och förtal”.³⁶

I själva verket är det väl få svenska politiker som blivit utsatt för en så ihärdig och häftig kampanj som Gunnar Myrdal blev under sina två år som handelsminister. ”Den mannen är farlig – han måste stoppas”, sade en av den svenska industrins mäktigaste män, Axel Ax-son Johnson om Gunnar Myrdal i en intervju i augusti 1945³⁷, och den borgerliga pressen gjorde verkligen vad den kunde i det avseendet. Att Myrdals ekonomiska politik var avsedd att gynna storföretagens tillväxt och produktivitet var av underordnad betydelse i de strider som gällde

³³ Marginaliseringen av Henry Wallace i USA vid samma tid är en talande parallell.

³⁴ Vid ett tal återgivet i *Morgontidningen*, 30 juli 1945.

³⁵ Intervjun infördes i *Aftonbladet* 16 januari 1946 under rubriken ”Jag trivs bland företagarna”. Brevväxlingen dessförinnan återfinns i Myrdalarkivet, AGM. 2.2.2.006.

³⁶ Myrdal, Gunnar 1982 se fotnot 6, 291.

³⁷ Niklas Stenlås: *Den inre kretsen. Den svenska ekonomiska elitens inflytande över partipolitik och opinionsbildning 1945–1949* Lund 1998. Stenlås ger en handfast inblick i hur starka dessa band var.

Örjan Appelqvist

den politiska makten åren efter kriget. Myrdal ville spela rollen av näringslivets välvillige lärare – men ”näringslivets spetsar” hade sin egen dagordning.

Både när det gällde utrikeshandelns inriktning och i frågan om industrins strukturrationalisering ville Myrdal ge staten en ny, aktivare roll. Wigforss ifrågasatte inte alls näringslivets maktmonopol på samma sätt, även om han genom sin skattepolitik reste kravet på en jämnare fördelning av det samlade produktionsresultatet. Denna politik, med sin tydliga strävan efter social utjämning, blev också föremål för häftiga attacker 1947–1948, men gav en god grund för socialdemokratin mobilisering av sin väljarkår i valet 1948. Därigenom visade sig Wigforss’ politik vara en betydligt mer hållfast grundval för socialdemokratin än Myrdals.

Tre bedrifter och en slutsats

Man kan sammanfatta omdömet om Myrdals insatser som politiker under dessa år med tre bedrifter och en slutsats.

Han såg klarare än någon annan svensk politiker riskerna för nya stormaktsmotsättningar efter kriget. Han var bland de allra första ekonomer som ställde den makroekonomiska tillväxten i centrum för den ekonomiska politiken. Så långt i förväg att vare sig Wigforss, Lundberg, Ohlin eller andra centralt placerade ekonomer förstod hans argument. Han var visserligen medansvarig för beslut som skulle undergräva den svenska handelsbalansen, men var samtidigt utan tvekan den som först förstod den oväntade vändning den internationella handelsutvecklingen tog hösten 1946.

Den paradoxala slutsatsen av detta är förstås att man inte nödvändigtvis är en lyckad politiker för att man är klarsynt.

Ett bestående arv

Vad blev då kvar av det Myrdalska projektets två huvudkomponenter, den aktiva neutralitetspolitiken och den tillväxtinriktade ekonomiska politiken? Jag tror man utan tvekan kan säga att dessa fyra år av intensivt politiskt laboratorium på ett bestående sätt kom att färga inte bara Sveriges politik, även om det skedde med flera års fördröjning och i andra former än de ursprungliga.

Under 1950-talet kom långtidsutredningarna och deras antaganden om BNP-tillväxten att bli utgångspunkter för utformningen av den ekonomiska politiken på ett sätt som i hög grad anknöt till de resonemang Myrdal förde under fyrtioalet. Och jag tror inte jag säger för mycket om jag hävdar att den dynamiskt inriktade industripolitik som går under namnet Rehn-Meidner-modellen delvis hämtade sin näring ur de diskussioner om branschrationalisering som fördes av Gunnar Myrdal och Ingvar Svennilson i efterkrigsplaneringskommissionen.

Gunnar Myrdal i svensk politik 1943–1947

Den aktiva neutraliteten, slutligen är ett tema som skulle återkomma inte bara i Gunnar och Alva Myrdals internationella insatser utan också blev företrädd av andra i den grupp av demokratiska socialister som under kriget hävdade nödvändigheten av internationellt samarbete över ideologiska gränser. Den roll Tysklands Willy Brandt och Österrikes Bruno Kreisky spelade för att luckra upp det kalla krigets frontlinjer tillhör arvet av dessa diskussioner.

Noga besett, i en tid då en nyliberal ekonomisk ideologi förklarar sig ha avgått med den slutliga segern, trots djupnande klyftor länder och klasser emellan, finns det fortfarande åtskillig lärdom att hämta ur detta misslyckande på fyrtioalet.